

Dr. Botho von Kopp

Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung,
Schloss-Str. 29, 60486 Frankfurt a.M., www.dipf.de

Oponentský posudek disertační práce PaedDr. Věry Ježkové

Pedagogická Fakulta Univerzity Karlovy

PaedDr. V. Ježková si ve své disertační práci vzala za úkol podat celkový pohled na "školní vzdělání v Německu". Tím se řadí do skupiny ne příliš početných podobných prací. V Čechách po roce 1990, jak uvádí autorka, vznikl poslední ucelený pohled na německý vzdělávací systém před více než deseti lety. Tato a jiné dílčí práce o německém školství v první polovině 90ých let pochází navíc od V. Ježkové samotné, skutečnost, která poukazuje na dlouhodobě nasbírané zkušenosti a expertízu autorky týkající se strukturálních a funkčních jevů německého vzdělávacího systému.

Hlavní cíl předložené disertační práce je dvojitý: popsat a analyzovat daný systém pomocí kombinovaného diachronního a funkcionálního postupu tak, aby se zviditelnily relevantní charakteristiky struktur daného systému. Tímto může práce přispívat k rozšíření vědomostí o německém vzdělávacím systému mezi českými pedagogy. Takovéto vědomosti jsou i nezbytným podkladem vývoje srovnávací pedagogiky jako disciplíny. Druhým cílem je, pomocí identifikace a analýzy typických strukturálně-funkcionálních problémů v německém systému a pomocí srovnávacího pohledu poskytnout podněty a argumenty pro optimalizovanou vzdělávací politiku v České republice. Takovému cíli se říká ve srovnávací pedagogice v Německu občas "meliorační funkce". Tento postup je spjatý s několika základními a zásadními funkcemi srovnávací pedagogiky vůbec. Je to ovšem postup dost problematický, a je třeba si uvědomit, že možnosti přijímat takové podněty - at' už jde o to vyhýbat se chybám jiných anebo o to hledat příklady pro nejlepší praxi, dále na bázi jakých výzkumů a dat, a konečně vzhledem k jakým cílům - je závažný teoretický problém v disciplíně o kterém se živě diskutuje. O tom v disertační práci není pojednáno, ale v poslední kapitole autorka tematizuje některé společné rysy obou vzdělávacích systémů a

srovnává společné ale i odlišné postupy a na základě svého srovnání nabízí i interpretace.

Je třeba si ujasnit, že německé školství není jednoduchý a oblíbený objekt v rámci mezinárodních srovnání. Tato zdrženlivost má více důvodů. Německé školství nevynikalo ve velkých mezinárodních srovnávacích výzkumech, jmenovitě PISA, zvláště úspěšně, a tím není všeobecně viděno jako zdroj přesvědčivých příkladů. Navíc má dost svérázný vzdělávací systém, který svým trváním na staré hierarchizované struktuře vybočil ze světového trendu, který už od poloviny minulého století ve většině zemí podporoval zavedení všeobecné školy – "*comprehensive school*". Konec konců je třeba brát v úvahu, že Německo v podstatě nemá jeden, ale 16 školských systémů. Přitom jednotlivé systémy ve spolkových zemích samotných zpravidla nejsou jednotilé ale vykazují množství forem a navíc stálé reformy – v jednotlivých spolkových zemích s různým tempem - mění situaci velmi rychle.

Vyzdvihnout v popisu a analýzách obojí: jednak rozptířené formy a funkce a zároveň to, co je přesto koherentní, typické jádro německého vzdělávání, je velmi náročný úkol. Disertační práce ukazuje, že autorka si byla vědoma tohoto problému, a proto při popisu a při analýze usilovala jednak o detailní informace o tom v čem se rozlišují různé spolkové země, navíc se orientovala na skupinu pedagogicko-společenských problémů identifikovaných jako relevantní v celostátním rámci. Nakonec charakteristické rozpětí německého školství mezi specifickým a společným přiblížila autorka tím, že prezentovala prohloubený pohled na vzdělávací systémy dvou spolkových zemí, které se mezi sebou dost liší, které ale reagují, každá svým způsobem a svojí politikou, na všeobecné problémy německého školství.

Práce ve své popisné části je dost široká a důkladná, aby splnila i vysoké nároky na takový úkol. Struktura práce je jasná a logická. I identifikace hlavních problémových témat přesvědčuje. Literatura je dostatečně široká přičemž právě se musí brát v úlohu, že vyčerpávající ani nemůže být, a to z výše uvedených důvodů obtížnosti bádání o německém školství. Spíše než na teoretickém poli posouvá práce vědomosti v oboru tím, že aplikuje i teorii srovnávání běžně uznávané ale málo vyzkoušené postupy a dává je do kontextu, který si činí vyloženě praktické nároky. V závěrečné kapitole nabízí

interpretací srovnání pedagogických a politických postupů v Německu i v České republice a tím plní úkol, který si vytyčila pro svou práci.

Co se týče teoretického pozadí srovnávací pedagogiky - disciplína, která o své podstatě a metodách stále diskutuje a usiluje o svůj další rozvoj - není tématem disertace, a práce proto nemůže být posouzena z toho zorného uhlu. Odkazy na teoretickou literaturu, které autorka uvádí v první části práce o metodách a problémech srovnávací pedagogiky berou v úvahu nejdůležitější práce domácích autorů a skrze ně zprostředkovaně také širší diskuse v mezinárodní komunitě srovnávacích pedagogů. Při tom slouží odkazy také k ujasnění a legitimaci některých základních pojmů v předložené práci. Samotná kritická diskuse tohoto teoretického fundusu se ale nevyskytuje. Autorka chce pragmaticky použít soubor nejběžnějších a nejzákladnějších a pokud možná široce uznaných metod srovnávací pedagogiky k tomu, aby vznikly co nejvíce systematizované a odůvodněné úsudky o struktuře a funkčních souvislostech určitých palčivých problémů vzdělávání nejenom v Německu. Pomocí srovnávacích odkazů na Českou republiku chce dát vědě a vzdělávací politice argumenty do ruky, s jejichž pomocí vědečtí a političtí aktéři mohou zakládat výzkum a strategie reformy na pevnější bázi intersubjektivních poznatků i čerpat z většího fundusu zkušeností. Přitom je třeba mít i v pohledu, a autorka je si toho vědoma, že popsané a srovnané vzdělávací systémy čím dál více musí být viděny v kontextu rostoucí integrace společného evropského vzdělávacího prostoru.

Explicitní nárok předložené práce, vidět smysl srovnání mimo jiné v její funkci meliorační, je ve srovnávací pedagogice centrální ale přesto v praxi a jako explicitní program svým způsobem nekonvenční, protože v této disciplíně převažují momentálně spíše tři antagonistické proudy. Jeden chce provádět čistou teoretickou vědu a odmítá jakékoliv hodnocení výsledků svých vědeckých poznatků. Tento postoj lze najít dokonce v okruhu takových politicky motivovaných a politicky žhavých badatelských počínání jako vznikají v souvislosti s PISA. Kauzální interpretace vyskytujících se korelací odmítají její autoři jako spekulativní. Druhý pól představuje tendence zdůraznit kontextualizaci zkoumaného systému do té míry, že naděje na to, profitovat srovnáním různých systémů ze zkušenosti toho druhého, cizího, se zdá být zcela pochybná anebo dokonce nemožné počínání. Pragmatický

* přístup práce V. Ježkové, identifikovat relevantní problémy v dané zemi a najít ve srovnání s jiným (tady: domácím) systémem problémové a funkční shody, a práci ze samého začátku usměrňovat k tomuto cíli, přitom plně přesvědčuje.

Jedna zvláštnost srovnávacího přístupu práce V. Ježkové si zaslouží pozornost. Jde o rozhodnutí vpracovat do vlastní analýzy cizího systému pohled příslušníka tohoto druhého systému. Tím získá autor nebo autorka takového srovnání potencionálně silný nástroj monitorování vlastního badatelského kurzu, vlastních poznatků a závěrů. Každopádně se jeví tato metoda, o kterou je v poslední době ve srovnávací pedagogice rostoucí zájem, jako velice perspektivní, i když je zpravidla velmi náročná na management samotného badacího procesu. Je záslužné, že autorka našla odvahu k tomu, že používala tuto metodu, o které se v poslední době často mluví, ale která se málokdy aplikuje v konkrétní práci. Tím přispěla k jejímu rozvoji.

Závěrem a jako souhrn svého posudku doporučuji, aby disertační práce Paed Dr. Věry Ježkové byla uznána jako doklad její vědecké způsobilosti v rámci disertačního řízení.